

УДК 30.2:94(477)«20»

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-4\(46\)-5551-5562](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-4(46)-5551-5562)

Стаценко Дмитро Володимирович кандидат історичних наук, старший викладач кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0001-6703-2689>

Блоха Ярослав Євгенійович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0002-0799-1789>

ДАВНЬОГРЕЦЬКІ КУЛЬТУРНІ ВПЛИВИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В УЗАГАЛЬНЮЮЧИХ ІСТОРИЧНИХ ПРАЦЯХ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті досліджується проблематика відображення давньогрецьких культурних впливів на населення українських територій у визначних узагальнюючих історичних працях, виданих у ХХ столітті. Дослідження зосереджується на творчому доробку таких відомих українських істориків, як Михайло Грушевський, Микола Аркас, Дмитро Дорошенко, Іван Крип'якевич, Наталія Полонська-Василенко, а також українсько-канадського історика Ореста Субтельного. Актуальність теми визначається тією значною роллю, яку антична грецька цивілізація відіграла у формуванні європейської культури загалом та в історико-культурному розвитку українських земель зокрема.

У статті проаналізовано наративи зазначених авторів щодо заснування та розвитку античних грецьких міст-колоній на північному узбережжі Чорного моря (Ольвія, Херсонес, Тіра та ін.) і їхнього впливу на місцеве населення, насамперед на кочові скіфські племена. Встановлено, що автори послідовно пов'язують поширення грецьких культурних впливів із розвитком торгівельних відносин між грецькими колоністами та місцевими мешканцями.

Завдяки цим торгівельним контактам грецькі товари – вино, маслинова олія, кераміка, тканини, зброя, ювелірні вироби та інші предмети високої мистецької цінності – проникали вглиб українських територій, сягаючи сучасних Київської, Полтавської та Харківської областей. Натомість греки отримували зерно, хутро, шкури, віск, мед і невідомі.

У дослідженні з'ясовано, що в проаналізованих працях висвітлюються різноманітні прояви грецьких культурних запозичень серед місцевих племен: засвоєння грецьких ремісничих технік, наслідування грецьких гончарних зразків, запозичення елементів грецької міфології у скіфські вірування, а в окремих випадках – перейняття грецьких обрядів та звичаїв. Особливу увагу приділено описаному в джерелах явищу індивідуальної та колективної еллінізації місцевих племен.

У статті також виявлено розбіжності в оцінках ролі грецьких колоній на українських землях серед досліджуваних істориків. Якщо більшість авторів позитивно оцінює цивілізаційний внесок грецьких колоній як перших організованих міських осередків торгівлі та культури на українській території, то Іван Крип'якевич критично оцінює їхню роль, стверджуючи, що грецькі колонії представляли чужі інтереси та експлуатували місцеве населення економічно й фізично. Орест Субтельний, своєю чергою, також зауважує, що попри прискорення культурного розвитку української периферії грецькі міста залишалися лише гілкою Стародавньої Греції, а не органічною частиною українського середовища.

Ключові слова: давньогрецькі культурні впливи, античні міста-колонії, Причорномор'я, скіфи, торгівля, еллінізація.

Statsenko Dmytro Volodymyrovych Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Ukrainian Studies, Culture and Documentation, National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, Poltava, <https://orcid.org/0000-0001-6703-2689>

Blokha Yaroslav Yevheniyovych Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies, Culture and Documentation, National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, Poltava, <https://orcid.org/0000-0002-0799-1789>

ANCIENT GREEK CULTURAL INFLUENCES ON UKRAINIAN LANDS IN GENERALIZING HISTORICAL WORKS OF THE 20TH CENTURY

Abstract. The article examines how the issue of ancient Greek cultural influences on the population of Ukrainian territories is reflected in prominent generalizing historical works published in the 20th century. The study focuses on the works of such well-known Ukrainian historians as Mykhailo Hrushevsky, Mykola Arkas, Dmytro Doroshenko, Ivan Krypiakievych, Nataliia Polonska-Vasylenko, as well as the Ukrainian-Canadian historian Orest Subtelnyi. The

relevance of the topic is determined by the significant role that ancient Greek civilization played in the formation of European culture in general and in the historical and cultural development of Ukrainian lands in particular.

The article analyzes the narratives of the aforementioned authors regarding the establishment and development of ancient Greek city-colonies on the northern Black Sea coast (Olbia, Chersonesus, Tyras, etc.) and their influence on the local population, primarily the nomadic Scythian tribes. It is established that the authors consistently associate the spread of Greek cultural influences with the development of trade relations between Greek colonists and local inhabitants. Through these trade contacts, Greek goods – wine, olive oil, pottery, fabrics, weapons, jewelry, and other items of high artistic value – penetrated deep into Ukrainian territories, reaching as far as the Kyiv, Poltava, and Kharkiv regions. In exchange, the Greeks received grain, furs, hides, wax, honey, and slaves.

The study reveals that the analyzed works highlight various manifestations of Greek cultural borrowings among local tribes: adoption of Greek craftsmanship techniques, imitation of Greek pottery styles, incorporation of elements of Greek mythology into Scythian beliefs, and in some cases, the adoption of Greek customs and rituals. Particular attention is paid to the phenomenon of individual and collective Hellenization of local tribes described in the sources.

The article also identifies divergent assessments of the role of Greek colonies on Ukrainian lands among the historians under study. While most authors positively evaluate the civilizational contribution of Greek colonies as the first organized urban centers of trade and culture on Ukrainian territory, Ivan Krypiakevych critically assesses their role, arguing that Greek colonies represented foreign interests and exploited the local population economically and physically.

Orest Subtelnyi similarly notes that despite accelerating the cultural development of the Ukrainian periphery, Greek cities remained a branch of ancient Greece rather than an organic part of the Ukrainian environment.

Keywords: ancient Greek cultural influences, ancient city-colonies, Black Sea region, Scythians, trade, Hellenization.

Постановка проблеми. Антична культурна спадщина відіграла важливу роль у формуванні європейської цивілізації. Вона також була представлена у межах сучасних українських територій. У результаті колонізаційних процесів VIII–VI ст. до н. е. давнім грекам удалося закласти та розбудувати розвинену цивілізацію причорноморських поселень-полісів, які стали осередками впливу на місцевих мешканців, насамперед кочовиків.

Античні поліси (Ольвія, Херсонес, Тіра та ін.) стали частиною українською історії та культури, а відтак їхня політична, економічна,

культурна присутність на наших землях знайшла відображення в узагальнюючих історичних працях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерелом для здійснення такого аналізу став доробок популярних узагальнюючих праць з історії України авторства Михайла Грушевського (1866–1934 рр.), Миколи Аркаса (1853–1909 рр.), Дмитра Дорошенка (1882–1951 рр.), Івана Крип'якевича (1886–1967 рр.), Наталії Полонської-Василенко (1884–1976 рр.), а також українсько-канадського історика Ореста Субтельного (1941–2016 рр.).

Метою статті систематизація та порівняльний аналіз поглядів українських і діаспорних істориків ХХ століття на характер і масштаби давньогрецьких культурних впливів на тогочасне населення українських земель, відображених в їхніх узагальнюючих працях, а також виявлення позитивних і критичних оцінок ролі античних міст-колоній у формуванні культурного простору України.

Виклад основного матеріалу. Як правило, в своїх наративах згадані вище автори пов'язують поширення грецьких культурних впливів на українських землях насамперед із розвитком торгівельної сфери. Так, у праці Михайла Грушевського «Ілюстрована історія України» [2] характеризується господарський устрій греків, звертається увага на специфіці їхніх торгівельних відносин із тодішніми місцевими мешканцями: «Оселяючись на цьому узбережжі, греки заводили господарство, сіяли хліб, садили виноград, ловили рибу, а разом з тим вели торгівлю з сусідніми племенами, що мешкали тут, продавали їм грецьке вино й маслинову олію, грецькі тканини й різні прикраси, чудові вироби з золота й срібла, художній, розмальований грецький посуд і натомість одержували від них хліб і шкури, різні хутра й інші товари їх країни, особливо людей, невольників, і відвозили це на продаж у грецькі краї» [2, с. 17].

У своїй праці Михайло Грушевський підкреслює значний вплив торгівлі на поширення давньогрецької культури в середовищі місцевої людності: «Вони їздили зі своїми товарами далеко в глиб краю, таким чином різні грецькі вироби розповсюджувалися далеко на північ: у теперішніх Київській, Полтавській, Харківській губерніях часто можна зустріти в курганах монети цих чорноморських колоній, грецький глиняний посуд для вина й маслинової олії, грецькі вази й різні вироби з золота й срібла роботи грецьких майстрів. З цими товарами поширювалась у прибережні краї і грецька майстерність. Племена що мешкали тут, разом з товарами переймали й різні знання від греків, видатних майстрів того часу, – навіть запозичували грецькі обряди та звичаї» [2, с. 17]. На підтвердження останнього наводиться розповідь давньогрецького письменника Геродота, який побував у V ст. до н. е. в Ольвії, про життя скіфського царя Скіла:

«Мати Скіла була родом із грецького міста і навчила сина грецької мови й письма; зробившись царем, він полюбив грецьке життя, часто їздив в Ольвію і там, залишивши своїх людей у передмісті, сам з греками жив як грек, беручи участь у всіх їхніх справах, а потім повертався знову до скіфів. Він спорудив собі навіть будинок в Ольвії і мав там дружину, все потай від своїх земляків. Але, зрештою, останні довідались про це, підглянули, як він брав участь у святкових церемоніях разом з греками. Збунтувались, проголосили царем брата Скіла, а його самого схопили і вбили за те, що зрікся своїх звичаїв» [2, с. 17-18].

Поряд з описом грецьких культурних запозичень Михайло Грушевський указує на випадки колективної еллінізації племен, яка сприяла широкому поширенню грецької культури в їхньому середовищі: «Та були й такі випадки, що цілі племена переймали грецький побут, змішувалися з греками, запозичуючи їх віру і звичаї. Так від греків розповсюджувались мистецтва, знання впродовж цілих століть, поки існували ці грецькі міста» [2, с. 18]. Отже, грецькі міста-колонії виступають як рушій, осередок впливу та поширення грецької матеріальної та духовної культури на тогочасних, насамперед степових, мешканців.

Ще однією популярною працею авторства Михайла Грушевського є «Нарис історії українського народу» [3]. У ній науковець робить узагальнені висновки щодо значення торгівлі в розповсюдженні культурних впливів: «Зносини, торгівля як і в історії інших народів, так і в історії українських племен були вельми важливими факторами культурного і суспільного розвитку державної організації» [3, с. 47]. Він також указує на три «... головні напрямки зносин ...», які існували як до, так і (зі змінами) в період слов'янської колонізації: південний, східний, західний. У цьому контексті грецькі культурні впливи пов'язуються з південним напрямом: «Південний шлях, що виходив з фінікійських, карійських, пізніше – грецьких факторій і колоній Чорноморського побережжя, залишив документальні сліди у вигляді грецьких металічних і керамічних виробів та монет; ці сліди йдуть у глибину середнього Подніпров'я, а сфера впливу цих зносин ішла ще далі на північ» [3, с. 47].

У праці Миколи Аркаса «Історія України-Русі» [1] коротко зауважується на проникненні грецьких культурних впливів у рамках торгівельних зв'язків: «Купуючи усячину в нашій землі, грецькі та фінікійські купці продавали на-пів диким племенам, що жили поблизу тих міст, вино та всячину з своєї роботи: зброю, тканини, срібні та глиняні вази (великий посуд) і інше таке» [1, с. 6]. Зі свого боку скіфські племена отримували свою вигоду: «Худобу, коней, шкури з них та рибу міняли вони по грецьких колоніях (осадах), по берегах Буга, Дністра та Чорного моря; вимінювали

собі те, що їм було потрібне у їх немудрому хазяйстві» [1, с. 7]. В «Історії України» авторства Дмитра Дорошенка [5] надано високу оцінку давньогрецькій культурі: «На наших землях люди ледве навчилися уживати метали, коли над Чорним морем, на північному його побережжі, вже процвітала досить висока культура. Її приносили з собою греки, які ще з VIII ст. перед Різдом Христовим почали засновувати свої осади (колонії) уздовж чорноморського побережжя» [5, с. 16]. Описуючи господарський устрій греків, історик відзначає той факт, що вони «... зав'язували торговельні зносини з сусідніми народами, які мешкали в степу понад морем» [5, с. 16]. У зв'язку з цим розглядається поширення греками власної культури серед місцевих мешканців: «Вони не поривали зв'язків із своїм рідним краєм і на нові місця приносили свою високу культуру» [5, с. 16]. Відтак описується характер їхньої торгівлі з сусідніми скіфськими племенами: «Греки вели з ними дуже жваву торгівлю, продаючи їм вино, оливу, матерії й окраси, посуд, зброю; деякі з цих речей чудової грецької роботи – срібні та золоті речі, розмальовані вази – знаходять до цього часу по могилах скитських царів та вояків. Скити продавали грекам хліб, шкіри, хутра, мед, віск, невільників» [5, с. 18]. Як зауважує Дмитро Дорошенко, скіфів можна побачити також «... на тих вазах, що їх вимережили й розмалювали греки, а потім ті вази попали до могил скитських царів: на цих вазах бачимо сцени з скитського життя, вояцького й пастушого коло коней» [5, с. 18].

В узагальнюючій праці Дмитра Дорошенка «Нарис історії України» [4] відзначається той факт, що предки українців оселилися на території, населення якої «... перебувало в зв'язку з культурними народами старовинного світу» [4, с. 34]. Зазначається про сприйняття скіфами, серед іншого, грецької культури: «Бувши суворими кочівниками, скити прийняли в свою культуру елементи різних впливів: дунайського, кавказького, іранського й грецького» [4, с. 34]. Okремо наведено приклади такого сприйняття: «Багато археологічного матеріалу для характеристики побуту скитів та їх культури дають нам могили скитських царів. Так знайдено між іншим прекрасні срібні вази грецького виробу з вирізьбленими сценами з життя скитів» [4, с. 34-35]. Звертаючи увагу на характер торговельних відносин грецьких колоністів із місцевим населенням, історик зауважує: «Греки вивозили з своїх колоній до Еллади худобу, невільників, шкіри, мед, віск, солону рибу, натомість збували тубільцям матерії, одержу, вино, окраси й різні речі культурного побуту» [4, с. 35].

Не акцентуючи окремої уваги на значенні грецьких культурних впливів на мешканців української території Дмитро Дорошенко робить узагальнений висновок про тогочасну специфіку, розглядаючи існуючі

культурні впливи в позитивному значенні: «Уже з цього короткого перегляду передслов'янського населення України можна бачити, що територія, на якій застає історія в VI ст. слов'ян, являла собою терен перехреснування культурних і політичних впливів між Сходом і Заходом та зберігала в собі наверхствовання різних культур» [4, с. 36].

У праці Івана Крип'якевича «Історія України» [6] у викладі про грецькі колонії також звертається увага на торгівельному аспекті, який забезпечував проникнення грецьких виробів до місцевих мешканців: «Греки ... найбільшу увагу звертали на торгівлю з сусідніми племенами і на вивіз місцевих продуктів до Греції. Збіжжя, худоба, риба, шкіри, мед, віск, сіль, лікувальні рослини – це були головні предмети експорту з українських земель. ... З Греції до чорноморських міст довозили оливу, вино, посуд, одяг, зброю, різномодні прикраси тощо» [6, с. 26].

Підсумовуючи виклад давньогрецької проблематики Іван Крип'якевич оцінює грецький вплив більш негативно, ніж позитивно. На його думку, «історичне значення грецьких колоній є в тому, що це були перші зорганізовані міста на території України, перші центри торгівлі і культури, що мали великий вплив на сусідні племена – і в тому, що вони зорганізували мореплавство і торгівлю на Чорному морі і відкрили Україні шлях до зв'язків з південними, культурними народами. Але на тому їх роль кінчається» [6, с. 27]. Натомість історик наводить аргументи на користь негативної ролі грецьких колоній, зауважуючи: «Ані грецьких міст, ані Боспорської держави не можна вважати представниками української державності, хоч вони й діяли в Україні. Навіть Мітрідат не ставив собі мети зорганізувати місцеві племена до самостійного життя. Для грецьких колоністів «варвари» були тільки предметом експлуатації – греки винищували місцеве населення не тільки економічно, але навіть фізично, тисячами вивозячи «варварських» рабів на міжнародні торговиці. Грецькі колонії – так само, як пізніше візантійські міста в Криму – не зжилися з Україною, репрезентували тут чужі інтереси і стремління. Цю негативну роль греків розуміли добре творці Київської держави і вперто намагалися взяти грецькі колонії під свою владу» [6, с. 27].

Цікавими є погляди, висловлені Наталією Полонською-Василенко в праці «Історія України» [7]. У ній, розповідаючи про грецькі колонії, вона зазначає про наявність їхніх впливів далеко за межами південних регіонів сучасної України: «Еллінська колонізація поширювалася й далі. Наприклад, у Лубенщині знайдено рештки грецьких храмів – Діоніса, Аполлона, Артеміди» (зауважимо, що ця інформація подано історикинею з чітким покликанням на працю О. Повстенка «Історія українського мистецтва». – авт.) [7, с. 57]. Велика увага дослідницею звертається на Ольвію, якій вона

відводить перше місце серед грецьких колоній, а також на її торгівельні зв'язки: «Вона провадила у значних розмірах торгівлю з сусідніми народами, скуповувала у них хліб, рибу, рабів і надсилала все це до Греції. З свого боку Ольвія продавала сусідам вина, матерії, предмети мистецької промисловости – золоті та срібні, посуд, прикраси, зброю» [7, с. 57].

Загалом історикиня підкреслює значні грецькі культурні впливи на місцеве населення: «Грецькі колонії відіграли велику роль в історії населення України, поширюючи серед нього високу культуру Геллади» [7, с. 57]. Зокрема, такий вплив давньогрецької культури вона простежує щодо скіфських племен, які підкорили інші племена, котрі раніше жили на українських землях. При цьому зазначає, що «під назвою скитів розуміють усе населення України» [7, с. 57].

Описуючи культуру скіфських часів, Наталія Полонська-Василенко вказує на грецькі культурні впливи та запозичення грецьких зразків: «У скитів було широко розвинене ганчарство: вони виробляли прекрасний різноманітний посуд, за зразками грецького. Мали простий глиняний посуд, часто величезного розміру, високий, стрункий, так звані «амфори» – в них зберігали воду, зерно. Був також прекрасний різноманітної форми посуд, прикрашений, за зразком грецького, сценами з грецького побуту, мітології, вкритий блискучою поливою. Скитський посуд, подібно до грецького, виробляли вже на ганчарному колі. В ті часи греки виробляли також і металеві речі: залізну зброю, мечі, кинджали, різні стріли для луків, переважно трикутної форми» [7, с. 58].

Історикиня звертає увагу на наявність торгівельних відносин між скіфами та греками, завдяки яким відбувалося проникнення грецьких культурних впливів: «Скити підтримували торговельні зносини з грецькими колоніями, постачали їм продукти свого господарства і діставали від греків вино, посуд, прикраси, зброю. Таким чином, до скитських степів потрапляли високомистецькі вироби грецької індустрії, вироби з золота, срібла. В них можна відзначити дві групи: одні з них прикрашені сценами з грецького побуту, мітології, другі – сценами з побуту скитів, безперечно зроблені для скитів. Завдяки цим пам'яткам ми можемо яскраво уявити зовнішність, одяг, побут скитів» [7, с. 58]. Як приклад, у праці згадано «... мистецькі вази, знайдені в Куль-Обському та Чортомлицькому курганах, у кургані Солоха та інших» [7, с. 58].

Наталія Полонська-Василенко також розповідає в своїй праці про впливи грецької міфології на скіфські вірування: «Скити мали антропоморфні вірування, в яких поєднали старі вірування хліборобської трипільської культури, елементи тотемів скотарської культури з впливами грецької міфології» [7, с. 59]. Окремо вказує на значенні могил скіфської

доби, в яких знайшли свідчення впливів грецької культури: «Завдяки цим могилам ми маємо найкращі пам'ятки скитської доби, в якій грецька культура об'єдналася з місцевою та східними впливами» [7, с. 5].

У праці також розповідається про зростання Пантікапеї та становлення Боспорської держави: «Пантікапея скоро розбагатіла й стала новим центром культури не тільки для Чорномор'я, але проміння її впливів спостерігається й у Сибіру, на Закарпатті, в Угорщині» [7, с. 60]. Історикиня простежує впливи античної культури й у середовищі готів: «З перебуванням у чорноморських степах готи «причастилися до понтійського культурного круга», як писав В. Щербаківський. Місцеві майстри виробляли для готів дорогі оздобу-фібули, браслети тощо з срібла та золота, викладали їх дорогим камінням. Робили це за традицією звіринного стилю, який дуже подобався готам. Так постав стиль, що його неслухно називають готським, бо хоч він і був викликаний готами, але не вони були його творцями. Згодом готи перенесли його на захід, де він набрав льокальних форм і в цілому дістав назву «меровінгського» стилю» [7, с. 61-62].

Наприкінці ХХ ст. значну популярність в Україні отримала праця «Україна: історія» авторства канадського історика українського походження Ореста Субтельного [8]. У ній він підкреслює велике значення торгівлі скіфів із грецькими колоніями в Причорномор'ї, завдяки чому перші зазнали грецьких культурних впливів: «Своїм торговим партнерам скіфи пропонували товари, що ними згодом уславиться українська земля: збіжжя, віск, мед, хутро, рабів. За це вони отримували вина, ювелірні вироби, інші предмети розкошів, до яких у них уже розвинувся великий апетит. Про це свідчать своєрідні прикраси, надзвичайно оригінальне за своїм стилем декоративне мистецтво з характерними для нього мотивами тваринного світу. Воно з великою майстерністю відображає пластику оленів, левів, коней, що вражають граційністю й красою» [8, с. 31]. Окремо в праці констатується долучення українських земель, її скіфських мешканців, до античної цивілізації: «За доби скіфів Україна стала важливою, хоч і віддаленою частиною античної цивілізації Середземномор'я. Через грецькі колонії у Причорномор'ї скіфи ввійшли у контакт із грецькою цивілізацією й навчилися цінувати її» [8, с. 31].

Антична культура могла мати й негативний вплив на місцевих мешканців. Так, розповідаючи про сарматів, Орест Субтельний наводить цитату одного з античних авторів: «На думку Страбона, грецького географа та історика, контакти з греками й римлянами завдали сарматам більше шкоди, ніж добра. «Наш спосіб життя зіпсував цих людей, поширивши серед них такі пороки, як пристрасть до розкошів і плотських утіх, негідні прагнення, задоволення яких робить їх дедалі ненажерливішими» [8, с. 33].

Стосовно грецької присутності на українських землях історик наводить неоднозначні висновки. З одного боку, він відзначає той факт, що греки «... на півдні, на вузькій смузі Чорноморського узбережжя розвинули міську цивілізацію...» [8, с. 35], і що «протягом усього наступного тисячоліття ці колонії слугуватимуть аванпостами міської цивілізації на Україні» [8, с. 33]. З іншого ж боку, незважаючи на те, що «... торгівлею, ремеслами, школами, широкими контактами ці міста прискорювали культурний розвиток неосяжної української периферії, вони були тільки ще одною гілкою Стародавньої Греції і аж ніяк не органічною частиною українського середовища» [8, с. 35].

У праці можна знайти Грецьких культурних впливів зазнали не всі мешканці українських земель. У той час кочовики (кочові племена), що панували в степових просторах були «сприйнятливі до культурних впливів іззовні ...» та «... встановили контакти з великими центрами цивілізації» [8, с. 35], населення Північної України, «перебуваючи в тіні дивовижних досягнень кочовиків та розвиненої цивілізації причорноморських міст, ізольоване від решти світу ... протягом багатьох століть здавалося лише контрастним людським тлом стрімких подій, що розгорталися на півдні» [8, с. 38].

Висновки. Отже, давньогрецька проблематика є невід'ємним складником історії та культури України та знайшла висвітлення в опублікованих у ХХ ст. працях з української історії. У них античні міста-колонії, засновані греками в Причорномор'ї, розглядаються як осередки впливу та поширення грецької матеріальної та духовної культури на тогочасних, насамперед степових, мешканців України, оскільки давні греки приносили на нові території свою власну високу культуру, створили розвинену міську цивілізацію. Автори проаналізованих видань відзначають у своїх працях значний вплив торгівлі, торгівельних зносин, які існували між греками та місцевими мешканцями, насамперед степовими кочовиками-скіфами, завдяки чому відбувалося поширення давньогрецьких культурних впливів. Останні проявлялися через споживання в середовищі місцевої людності грецької продукції (вино та ін.), використання грецьких виробів (посуд, тканини, зброя, ювелірні вироби, інші побутові речі, в тому числі високомистецького характеру), запозичення грецьких знань, а інколи й обрядів та звичаїв. Так від греків розповсюджувалися витвори мистецтва. Натомість греки отримували збіжжя, хутро, невідьників. Попри позитивне сприйняття давньогрецької присутності, у кількох працях ми натрапили на негативні оцінки античних осередків на українських землях. Зокрема, на думку Івана Крип'якевича, грецькі міста-колонії та Боспорська держава не були «... представниками української державності, хоч вони й діяли в

Україні», «... не жилися з Україною, репрезентували тут чужі інтереси і стремління», а відтак історик прямо констатує «... негативну роль греків ...». Більше того, він закидає грецьким колоністам експлуатацію, економічне та фізичне винищення місцевого населення, вивіз «варварських» рабів на міжнародні ринки з метою продажу. Зі свого боку Орест Субтельний, визнаючи, що грецькі міста завдяки своїм контактам «... прискорювали культурний розвиток неосяжної української периферії ...», також указує на те, що «... вони були тільки ще одною гілкою Стародавньої Греції і аж ніяк не органічною частиною українського середовища». Загалом, попри певні відмінності у трактуванні та викладі інформації, погляди авторів проаналізованих історичних праць схожі в оцінці того, що грецькі колонії мали вплив на тогочасних мешканців українських земель та залишили помітний слід в українській історії та культурі.

Література:

1. Аркас М. Історія України-Русі. Київ : Вища школа, 1993. 385 с.
2. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Донецьк : ТОВ ПКФ «БАО», 2003. 736 с.
3. Грушевський М. Твори : в 50 т. / редкол.: Г. Папакін, І. Гирич та ін. Т. 22 : Нарис історії українського народу. Львів : Світ, 2015. XLII, 526 с.
4. Дорошенко Д. І. Нарис історії України. Львів : Світ, 1991. 576 с.
5. Дорошенко Д. Історія України: З малюнками: Для школи й родини. Київ : Освіта, 1993. 238 с.
6. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів : Світ, 1990. 520 с.
7. Полонська-Василенко Н. Історія України : в 2 т. Київ : Либідь, 1995. Т. 1 : До середини XVII століття. 672 с.
8. Субтельний О. Україна: історія / пер. з англ. Ю. І. Шевчука; вст. ст. С. В. Кульчицького. Київ : Либідь, 1993. 720 с.

References:

1. Arkas, M. (1993). *Istoriia Ukrainy-Rusi* [History of Ukraine-Rus]. Vyscha shkola [in Ukrainian].
2. Hrushevskiy, M. (2003). *Iliustrovana istoriia Ukrainy* [Illustrated History of Ukraine]. TOV PKF «BAO» [in Ukrainian].
3. Hrushevskiy, M. (2015). *Narys istorii ukrainskoho narodu* [An Outline of the History of the Ukrainian People]. In *Tvory: v 50 t.* [Works: in 50 vols.] (Vol. 22). Svit [in Ukrainian].
4. Doroshenko, D. I. (1991). *Narys istorii Ukrainy* [An Outline of the History of Ukraine]. Svit [in Ukrainian].
5. Doroshenko, D. (1993). *Istoriia Ukrainy: Z maliunkamy: Dlia shkoly y rodyny* [History of Ukraine: With Illustrations: For School and Family]. Osvita [in Ukrainian].
6. Krypiakievych, I. P. (1990). *Istoriia Ukrainy* [History of Ukraine]. Svit [in Ukrainian].
7. Polonska-Vasylenko, N. (1995). *Istoriia Ukrainy: v 2 t.* [History of Ukraine: in 2 vols.] (Vol. 1: Do seredyny XVII stolittia [Until the mid-17th century]). Lybid [in Ukrainian].

8. Subtelnyi, O. (1993). *Ukraina: istoriia* [Ukraine: A History] (Yu. I. Shevchuk, Trans.; S. V. Kulchytskyi, Pref.). Lybid [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 14.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.05.2026